WIKIPEDIA

Tagalog

Tagalog on yksi tärkeimmistä Filippiineillä puhutuista kielistä. Se kuuluu austronesialaisten kielten haaraan länsi-malaiji-polynesialaiset kielet, eli se on sukua muun muassa indonesian ja malaijin kielille, ja sen standardisoitu muoto **filipino** on yksi Filippiinien kahdesta virallisesta kielestä. Sen tärkein puhuma-alue on Luzonin saari. Vuoden 2000 väestönlaskennassa 21 485 927 filippiiniläistä ilmoitti sen äidinkielekseen, mikä on lähes kolmasosa valtion väestöstä. Yli puolet filippiiniläisistä kuitenkin osaa sitä jossain määrin. Tagalog on myös Yhdysvaltain kuudenneksi puhutuin kieli siirtolaisuuden seurauksena.

Tagalog	
Oma nimi	tagalog
Tiedot	
Alue	Keski- ja Etelä-Luzon
Virallinen kieli	Filippiinit
Puhujia	90 miljoonaa
Kirjaimisto	latinalainen kirjaimisto
Kielenhuolto	Komisyon sa Wikang Filipino
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	austronesialaiset kielet
Kieliryhmä	malaijilais-polynesialaiset kielet keskifilippiiniläiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	tl
ISO 639-2	tgl
ISO 639-3	tgl (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=tgl)
	Ohje

Sisällysluettelo

Historia

Sana *tagálog* tulee muodosta *tagá-ílog*, joka taas tulee etuliitteen *tagá-* 'jonkin paikan asukas' (vrt. suomen *-lainen*) ja sanan *ílog* 'joki' yhdistelmästä; sen alkuperäinen merkitys on 'joenvarren asukas'. Tagálogin historian tuntemusta rajoittaa se, että kielestä ei ole kirjoitettuja lähteitä ennen espanjalaisten saapumista 1500-luvulla. Kielitieteellisten metodien perusteella on kuitenkin arvioitu, että kieli ja sen lähisukulaiset ovat lähtöisin Mindanaon saariryhmän koillisosasta tai itäiseltä Visayasilta.

Ensimmäinen tagalogilla kirjoitettu kirja on *Doctrina Cristiana* (Kristillinen oppi) vuodelta 1593. Se kirjoitettiin espanjaksi ja kahdella tagalogin transkriptiolla: toinen Babayin-kirjaimistolla (ks. alla) ja toinen latinalaisilla kirjaimilla.

Kielen historian aikana se on saanut vaikutteita varsinkin espanjasta, min-kiinasta (Fujianin kiina), englannista, malaijista ja Pohjois-Filippiineillä puhutuista sukulaiskielistään.

Äänteet

Tagalogissa on 21 foneemia: 16 konsonanttia ja viisi vokaalia. Tavurakenne on suhteellisen yksinkertainen. Jokaisessa tavussa on vähintään yksi konsonantti ja yksi vokaali.

Vokaalit

Ennen espanjalaisten tuloa tagalogissa oli kolme vokaalia: /a/, /i/ ja /u/. Espanjasta lainattujen sanojen mukana kieleen tuli myös vokaalit /ɛ/ ja /o/. Neljä tärkeää diftongia ovat /aɪ/, /oɪ/, /aʊ/ ja /iʊ/.

Konsonantit

Alla on taulukko tagalogin konsonanteista. Äng-äänne (velaarinen nasaali) voi esiintyä kaikissa asemissa, myös sananalkuisena, toisin kuin useimmissa eurooppalaisissa kielissä mukaan lukien suomi.

		bilabiaalinen	dentaalinen / alveolaarinen	palataalinen	velaarinen	glottaalinen
klusiilit	soinniton	/p/	/t/		/k/	- /ʔ/
	soinnillinen	/b/	/d/		/g/	
affrikaatat	soinniton			(ts, tiy) /tʃ/		
	soinnillinen			(diy) /dʒ/		
frikatiivit			/s/	(siy) /ʃ/		/h/
nasaalit		/m/	/n/		ng /ŋ/	
lateraali			/l/			
tremulantti			/r/			
puolivokaalit		/w/		y /j/		

Paino

Sanapaino on tagalogissa foneeminen. Pääpaino esiintyy joko sanan viimeisellä tai toiseksi viimeisellä tavulla. Pää- ja sivupaino pidentää kyseisen tavun vokaalin, paitsi sanan viimeisellä tavulla.

Fonologia

- /a/ suppenee hieman painottomassa asemassa ([ɐ])
- /i/ höllenee painottomassa tavussa ([ɪ] kuten englannin sanassa ***bi**t*)
- /u/ höllenee painottomassa tavussa ([ʊ] kuten englannin sanassa *b**oo**k*)
- /i/:n reaalistuma sanan lopussa saattaa vaihdella huomattavasti: [i ~ ɪ ~ ɛ]

- /ɛ/ saatetaan lausua kuten /i/ ja /o/ kuten /u/; kuten mainittu, nämä foneemit ovat vierasperäisiä, eivätkä siten täysin vakaita
- /aɪ/ saatetaan lausua sanan alussa tai keskellä [e ~ ɛ ~ ɪ]; /aʊ/ samassa asemassa [o ~ ɔ]
- /k/ lausutaan usein vokaalien välissä [x] (kuten saksan sanassa *Ba**ch***)
- /r/ ja /d/ saattavat vaihdella vapaasti keskenään, jolloin ne ovat saman foneemin allofoneja.
- sananloppuinen glottaaliklusiili /ʔ/ saattaa jäädä pois, jos sana ei päätä lausetta

Kirjoitus

Babayin

Ennen kuin espanjalaisten siirtomaavallan myötä siirryttiin latinalaisiin aakkosiin, käytettiin suhteellisen laajasti Babayin-abugidaa (kirjoitusjärjestelmää, jossa yksi merkki ilmaisee konsonanttia ja sen yhteydessä oleva vokaali ilmaistaan tarkemerkillä), joka kuuluu ns. brahmilaisiin kirjoitusjärjestelmiin, eli se polveutuu alkuaan Devanagari-kirjoituksesta, jota alun perin käytettiin sanskritin kirjoittamiseen. Sen edeltäjät ovat ilmeisesti kulkeutuneet Filippiineille Jaavan ja Sulawesin kautta, sillä näillä saarilla on käytetty samankaltaisia järjestelmiä.

Latinalainen aakkosto

1900-luvun alkupuolelle tagalogia kirjoitettiin monilla eri espanjan ortografiaan pohjautuvilla järjestelmillä. Kun tagalogista tuli kansallinen kieli vuonna 1937, kieliopintutkija Lope K. Santos esitti kahdenkymmenen kirjaimen aakkoston nimeltä *balarilà* (A B K D E G H I L M N Ng O P R S T U W Y).

Aakkostoa on sittemmin muokattu, ja uusimman, vuonna 1987 tehdyn uudistuksen seurauksena tagalogia kirjoitetaan seuraavilla 28 kirjaimella: A B C D E F G H I J K L M N Ñ Ng O P Q R S T U V W X Y Z

Tarkemerkit

Tarkemerkkejä ei normaalissa kirjoituksessa merkitä. Niitä kuitenkin käytetään sana- ja oppikirjoissa tarkentamaan ääntämystä.

Tarkemerkkejä on kolmenlaisia:

Akuutti aksentti eli pahilís

Ilmaisee, että kyseinen tavu on painollinen; jätetään pois toiseksi viimeiseltä tavulta, vaikka se olisi painollinen. Esimerkiksi *talagá* [tala'ga]

Graavi aksentti eli paiwà

Sijoitetaan vain viimeiselle tavulle. Ilmaisee, että sana loppuu glottaaliklusiiliin, ja paino on toiseksi viimeisellä tavulla. Esimerkiksi *mabutì* [ma'butiʔ]

Sirkumfleksiaksentti eli pakupyâ

Sijoitetaan vain viimeiselle tavulle. Ilmaisee, että sana loppuu glottaaliklusiiliin, ja paino on viimeisellä tavulla. Esimerkiksi *sampû* [sam'puʔ]

ng ja mga

Genetiivin tunnus *ng* ja monikon tunnus *mga* ovat lyhenteitä ja lausutaan *nang* [naŋ] ja *mangá* [mɐ'ŋa].

Aiheesta muualla

- Tagalog Lang (http://tagaloglang.com/)
- Tagalog Sanakirja (http://www.depinisyon.com/)
- Tagalog Fraasisanakirja (http://wikitravel.org/en/Filipino_phrasebook)
- Tagalog Translation (http://www.tagalogtranslate.com/)

Austronesialaiset kielet

abadi | abung | adonara | alune | anuta | atšeh | ’auhelawa | badui | bali | belait | bugi | buru | cebuano | chuuk | etelämarquesas | fidži | gao | havaiji | hiligaino | iloko | indonesia | jaava | japi | karoliini | kiribati | madura | malagassi | malaiji | maori | minangkabau | mokerang | nauru | palau | pingelap | pohjoismarquesas | rapanui | samoa | sunda | tagalog | tahiti | taroko | tetum | tikopia | timor | tonga | tšamorro | tuvalu | wanukaka | watubela